

Norges
vassdrags- og
energidirektorat

Glommens og Laagens Brukseierforening
Postboks 1209,
2605 LILLEHAMMER

Vår dato: 03.07.2014
Vår ref.: 201306598-22
Arkiv: 315
Deres dato:
Deres ref.:

Saksbehandler:
Ragnhild Stokker

Tillatelse til manøvrering etter justert flomreglement for Øyeren i en prøveperiode på 5 år

Vi viser til deres søknad av 26.03.2014 om tillatelse til å få manøvrere Øyeren etter et justert flomreglement i en prøveperiode på 5 år.

Bakgrunn

Perioder med vedvarende høy vannstand i Øyeren på sommeren de senere årene har medført store ulemper for bønder som har arealer som blir oversvømt i lengre perioder. Høy vannføring og vannstand medfører praktiske problemer med å frakte beitedyr til å fra øyene, samt innebærer økt risiko for skade og ulykker i forbindelse med transporten. Videre oversvømmes beitearealene, slik at tilgangen på fôr til dyra blir redusert eller i verste fall borte, samtidig som høy vannføring og vannstand gjør det umulig både å frakte fôr ut til dyra og å hente dyra inn på fastland.

Det er også en del dyrka mark som oversvømmes, spesielt i områdene ved Årnestangen. Dette medfører reduserte eller ødelagte avlinger. Dersom vannstanden er for høy om høsten får bøndene også problemer med innhøstingen.

For Fetsund Lenser har vedvarende høy vannstand bl.a. medført at det ikke har vært mulig å gjennomføre nødvendig, løpende vedlikehold og reparasjonsarbeider på anlegget.

Under periodene med høy vannføring og vannstand i Øyeren har det vært stor erosjon på utsatte steder i deltaområdet. Mange mener at dette skyldes høy vannstand og mener at erosjonen vil bli mindre dersom vannstanden senkes. Erosjonen gir over tid tap av viktige beiteområder.

Både praktiske problemer med bruk av beitearealene ved høy vannstand og tap av arealer på grunn av erosjon medfører en fare for at grunneierne vil slutte å bruke enkelte områder til husdyrbeite. Miljømyndighetene er opptatt av at øyene fortsatt skal brukes til husdyrbeite fordi dette er med på å opprettholde det biologiske mangfoldet i Nordre Øyeren Naturreservat. Mange plantearter er avhengige av beitetrykk og høsting. I forvaltningsplanen for Nordre Øyeren naturreservat og Sørumsneset naturreservat fra mars 2013 fremgår det at beiting er et viktig skjøtselstiltak for naturreservatene.

E-post: nve@nve.no, Postboks 5091, Majorstuen, 0301 OSLO, Telefon: 09575, Internett: www.nve.no

Org.nr.: NO 970 205 039 MVA Bankkonto: 7694 05 08971

Hovedkontor
Middelthunsgate 29
Postboks 5091, Majorstuen
0301 OSLO

Region Midt-Norge
Vestre Rosten 81
7075 TILLER

Region Nord
Kongens gate 14-18
8514 NARVIK

Region Sør
Anton Jenssensgate 7
Postboks 2124
3103 TØNSBERG

Region Vest
Naustdalsvn. 1B
Postboks 53
6801 FØRDE

Region Øst
Vangsveien 73
Postboks 4223
2307 HAMAR

Både GLB og brukerinteressene håper at manøvrering etter en justert tappekurve skal medføre at periodene med høy vannstand blir både mindre hyppige og av kortere varighet. En forventer da at erosjonen vil bli mindre og at ulempene for brukerinteressene blir redusert.

Om søknaden

GLB har gjennom diskusjon med landbruksinteresser og miljømyndigheter kommet fram til et forslag til prøvereglement som går ut på å utnytte mer av den reelle tappekapasiteten fra Øyeren tidligere i forhold til hva gjeldende reglement tillater for vannstands nivåer mellom kote 101,54 og 102,54. Etter gjeldende reglement skal det under flomstigning tappes tilsvarende det som en regner som naturlig sammenheng (før regulering) mellom vannstand i Øyeren og vannføring ut av innsjøen inntil vannstanden når kote 102,04. Når vannstanden i Øyeren overstiger denne kotehøyden økes tappingen gradvis i forhold til naturlig avløp, inntil en når kurven for dagens tappekapasitet ved kote 102,54.

Forslaget til prøvereglement innebærer at en fraviker den naturlige sammenhengen mellom vannstand og vannføring i Øyeren på et tidligere stadium av flomstigningen. Etter prøvereglementet vil den gradvise økningen i tapping opp mot dagens tappekapasitet starte allerede når vannstanden overstiger kote 101,54.

Forskjellen i vannføring ut av Øyeren mellom gjeldende reglement og forslaget til prøvereglement er størst ved kote 102,04. Ved manøvrering etter gjeldende reglement skal vannføringen være 1517 m³/s ved denne vannstanden. Ved manøvrering etter nytt reglement blir det mulig å tappe 1950 m³/s, altså 433 m³/s mer. Samtidig vil tapping etter prøvereglementet innebære at når vannføringen er 1517 m³/s, vil vannstanden i Øyeren være ca 101,75 istedenfor 102,04, altså ca 30 cm lavere enn med tapping etter gjeldende flomreglement.

GLB har simulert effektene av å følge en justert flomtappekurve på historiske data over flere år for å illustrere hvordan det vil virke i praksis. Vi viser til søknaden for nærmere beskrivelse av dette.

Forslaget om en prøveperiode med justert flomtapping gjelder kun sommerperioden fra 15. juni til 30. september. Ellers i året vil Øyeren bli manøvrert etter gjeldende flomreglement (§ 2).

Gjeldende flomreglement har følgende ordlyd:

«Under flomstigning – fra vannstanden i Øyeren passerer kote 101,44 og inntil den har nådd kote 102,04 - manøvreres det ved Solbergfoss slik at forholdet mellom vannstand og avløp, som det var ved den gamle Mørkfoss dam, så vidt mulig opprettholdes.

Ved stigende vannstand over kote 102,04, åpnes damlukene ved Solbergfoss så jevnt som mulig inntil kulminasjonen inntreffer og slik at det tas hensyn til eventuell forsert tapping fra Mjøsa. Det forutsettes at alle damlukene skal være helt åpne dersom vannstanden i Øyeren overstiger kote 102,54.»

GLBs forslag til justert flomreglement i en prøveperiode på 5 har denne ordlyden:

«Under flomstigning om våren fram til medio juni og fra ultimo september: fra vannstanden i Øyeren passerer kote 101,44 og inntil den har nådd kote 102,04 manøvreres det ved Solbergfoss slik at forholdet mellom vannstand og avløp, som det var ved den gamle Mørkfoss dam, så vidt mulig opprettholdes.

Under flomstigning fra medio juni og til ultimo september: fra vannstanden i Øyeren passerer kote 101,54 og inntil den har nådd kote 102,04 manøvreres det ved Solbergfoss slik at ved

vannstand kote 101,74 og 102,04 er avløpet hhv. 1 500 og 1 950 m³/s. Det forutsettes at alle damlukene skal være helt åpne dersom vannstanden i Øyeren overstiger kote 102,54.

Damlukene ved Solbergfoss åpnes så jevnt som mulig inntil kulminasjonen inntreffer, og slik at det tas hensyn til eventuell forsert tapping fra Mjøsa og mulighet for å redusere vannstanden i Nordre Øyeren.»

Undersøkellesprogram i prøveperioden

Målet med prøveperioden er å innhente tilstrekkelig erfaring og kunnskap om virkningene av å forsere tappingen til at en kan vurdere om det er tilrådelig å gjøre en varig endring av flomreglementet (§ 2). GLB har derfor foreslått følgende opplegg for dokumentasjon og vurdering av eventuelle negative virkninger av prøveordningen:

- *«Det legges opp til relativt enkle registreringer som i stor grad kan gjøres av GLB selv og i samarbeid med de lokale interessegruppene.*
- *GLB har etablerte målestasjoner for vannføring og vannstander som vil være i drift i prøveperioden og som gir grunnlag for sammenlikning med historiske målinger.*
- *GLB vil gjennomføre GPS oppmålinger av strandlinjer på utsatte erosjonspunkter i deltaområdet, jfr. kartene i vedlegg 1 og 2. Det er foreløpig ikke endelig avklart om GLB vil gjennomføre disse registreringene selv/evt. samarbeid med Hydrateam som har GPS utstyr med tilstrekkelig god nøyaktighet, eller om GLB vil engasjere teknisk etat i Rælingen kommune til å gjennomføre nivelleringer/oppmålinger av strandlinjer. Områder som blir registrerte er Årnestangen og Fautøya, samt områder i det østre elveløpet i Øyeren valgt ut i samråd med grunneierne.*
- *GLB har undersøkt med NVE Region Øst mht om det er områder nedstrøms Øyeren som har aktiv erosjon, og som derfor bør inkluderes i registreringsopplegget. NVE er ikke kjent med slike områder og det legges i utgangspunktet ikke opp til å inkludere områder nedstrøms Øyeren i opplegget med oppmåling av standlinjer. Dette kan imidlertid revurdere dersom det kommer innspill i høringsrunden på søknaden som tilsier at flere områder bør tas med.*
- *GLB vil i samarbeid med brukerinteressene gjennomføre brukerundersøkelser ved hjelp av spørreskjemaer til sentrale brukergrupper. Spørreundersøkelsene vil bli gjennomført ved oppstart av prøveperioden, midtveis i prøveperioden og ved prøveperiodens avslutning. Innholdet i spørreskjemaene er foreløpig ikke konkretisert, men vil omfatte kartlegging av ulemper for de enkelte brukerinteressene og enkeltgrunneierne av ulike vannstander/vannføringer og synspunkter på om prøveordningen har positive eller negative effekter for deres interesser. Spørreundersøkelsene er tenkt gjennomført av GLBs eget personell.*
- *Lokale ornitologer har et pågående opplegg for registreringer av fuglelivet i Øyerendeltaet. Datamaterialet fra disse registreringene vil være tilgjengelig og kan relateres til vannstander og økte areal på mudderflater med gode beiteforhold for våtmarksfugl ved forsert flomtapping.»*

Høring

Søknaden er behandlet etter reglene i kapittel 3 i vannressursloven. Den er kunngjort og lagt ut til offentlig ettersyn. I tillegg har søknaden vært sendt til lokale myndigheter, interesseorganisasjoner og berørte parter for uttalelse.

Skedsmo kommune har gjort følgende vedtak i formannskapet 28.05.14:

1. «*Skedsmo kommune ser at et flomreglement for Øyeren som i større grad gir anledning til nedtapping i perioder om sommeren (medio juni til ultimo september) hvor nedbøren fører til vannstand ut over HRV, vil være positivt for bl.a. landbruksinteressene og muligens også for erosjonsforholdene. Skedsmo kommune har ingen merknader til at det foreslåtte flomreglementet utprøves i en 5-års periode.*
2. *Skedsmo kommune ber om at undersøkelsesprogrammet også inkluderer undersøkelser av eventuell effekt på erosjon i de delene av Leira og Nitelva som er direkte påvirket av reguleringen av Øyeren.»*

Kommunestyret i Trøgstad kommune vedtok 13.05.14 at de ikke noen innvendinger mot at prøveperioden gjennomføres som omsøkt. Kommunen forutsetter at forhåndstapping ikke inngår i planene fordi lav sommervannstand ikke er ønskelig.

Sarpsborg kommune har følgende uttalelse i brev av 15.05.14:

«Sarpsborg kommune har forståelse for problemstillingen i Øyeren og behovet for å justere flomreglementet for innsjøen. Det er samtidig viktig å ta hensyn til brukerinteressene nedstrøms Øyeren. Glommastrengen med strandsoner er landskapsmessig viktig og har et framtidig stort brukspotensiale. De siste tiårene har elveløpet i betydelig grad endret seg og tapperegimet er en vesentlig grunn til dette. Det er mange brukerinteresser i området; vannkraft, landbruk, rekreasjon, jakt og fiske, turisme og bygdenæring. I tillegg må det tas hensyn til biologisk mangfold, vannmiljø, strandsoner og kulturlandskap.

Det vises til at NVE ikke har kjennskap til erosjonspunkter i Glomma nedstrøms Øyeren. I prøveperioden må det hentes inn tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping for brukerinteressene i hele det berørte området. For å øke kunnskapen og se hvilke effekter økt flomtapping har på Glomma nedstrøms Øyeren må det gjøres tilsvarende undersøkelser og registreringer nedstrøms Øyeren som det planlegges i Øyeren. Registreringene må gjøres på et tilstrekkelig antall lokaliteter for å fange opp effekter og erosjonsrisiko i Glomma.

Resultatene må videreformidles til kommuner og rettighetshavere.

Arbeidet må videre ses i sammenheng med arbeidet som gjøres i vannområde Glomma sør for Øyeren.

Sarpsborg kommune slutter seg også til høringsuttalelsen fra vannområde Glomma sør for Øyeren.»

Fylkesmannen i Oslo og Akershus har uttalt følgende i brev av 17.06.14:

«Fylkesmannen i Oslo og Akershus vil anbefale søknaden om justert flomreglement for Øyeren for en prøveperiode på 5 år.

....

Fylkesmannen i Oslo og Akershus uttaler seg til søknaden som forvaltningsmyndighet for Nordre Øyeren naturreservat og Sørumsneset naturreservat. Vi viser til forvaltningsplanen for disse naturreservatene som ble godkjent i 2013 (vedlagt).

Innenfor Nordre Øyeren og Sørumsneset naturreservatet finnes Nord-Europas største innlandsdelta med unike naturverdier. Øyeren er blant de mest artsrike områdene i Norge, og det

er registrert 107 rødlistearter pr 2013. Området har en viktig rolle i det internasjonale nettverket av våtmarker som mange trekkfugler er avhengig av, og hele 269 fuglearter er registrert her. Nordre Øyeren ble utpekt som Ramsarområde i 1985. Her også et rikt mangfold av sump- og vannplanter og flere fiskearter enn i noen annen norsk innsjø.

Manøvreringsreglementet styres ikke av vernebestemmelsene, og verneforskriften legger derfor i prinsippet ingen begrensninger i endringer av vannstands nivå. Som det framgår av forvaltningsplanen, er Fylkesmannen likevel opptatt av å følge opp manøvreringen av Øyeren i årene fremover, slik at både naturverdiene ivaretas og at forutsetningene for å drive landbruk er så gode at beiting og annen skjøtsel i naturreservatene opprettholdes. I forbindelse med høring av justert manøvreringsreglement for Øyeren uttalte Fylkesmannen (brev av 15.09.2010) at "det er viktig at vannstanden etter vårflommens slutt og frem til 31. august, skal tilstrebes å holdes nær HRV (kote 101,34)". Den foreslåtte justeringen av flomreglementet bygger opp under dette.

I tråd med forvaltningsplanen ønsker Fylkesmannen at de ressursene som ligger i landbruket lokalt brukes slik at de fremmer verneverdiene. Imidlertid er forholdene for beitebrukerne enkelte år svært vanskelige på grunn av høy sommervannstand. Beite med storfe og sau foregår i dag hovedsakelig på Rossholmen, Storsand, Fautøya, Årnestangen og i Merkja. Da flere verneverdier er i ferd med å forsvinne på grunn av gjengroing, er det ønskelig at flere områder blir beitet. Som i mange andre verdifulle innsjøer i Oslo og Akershus, har vi også i Øyeren sett at gjengroing med elvesnelle og andre høyvokste arter kan fortrenge den rødlistede vegetasjonstypen rik kortskuddsstrand som er knyttet til åpne strand- og gruntvannsområder. Beite til rett tidspunkt og med riktig beitetrykk vil motvirke dette og være positivt for en del arter innenfor reservatet.

Prosjektet "Miljøfaglige undersøkelser i Øyeren" ble gjennomført i perioden 1994-2000 for å få en bedre forståelse av hvordan reguleringen virket inn på naturverdiene i området. Konklusjonen i hovedrapporten fra prosjektet (2002) viser at når det gjelder sommervannstanden (medio juni – medio september), vil det for vannvegetasjonen være gunstig om vannstanden synker svakt utover sommeren fra kote 101,34. Vegetasjonen vil bli dårlig utviklet hvis det er høy vannstand i denne perioden. Velutviklet vannvegetasjon er svært viktig for fisk, og en forholdsvis stabil vannstand rundt kote 101,34 om sommeren gjør at årsungene, spesielt gjedde, kan søke skjul i vegetasjonsbeltet. I trekkperioden for vadefugler fra medio juli til medio september er det ønskelig med en svakt synkende vannstand slik at nye ferske mudderflater blir tilgjengelige for beiting hver dag. Ved vannstander over kote 101,34 reduseres mengden fugl under høsttrekket dramatisk, og ved vannstander over kote 101,54 er alle borte. Bunndyrene stiller ingen særlige krav til sommervannstanden.

For de undersøkte artsgruppene er det således gunstig å holde en lav sommervannstand på rundt kote 101,34. En økt tapping når vannstanden overstiger kote 101,54 vil således være positivt for naturverdiene. I tillegg vil en lav sommervannstand, som beskrevet over, gi gode beiteforhold og slik bidra til å motvirke gjengroing i reservatene. På denne bakgrunn vurderer Fylkesmannen at den foreslåtte justeringen av flomvannstanden vil bidra til å ivareta naturverdiene i Nordre Øyeren og Sørumsneset naturreservater på en god måte.

Det fremgår av søknaden at GLB vil gjennomføre et undersøkelsesprogram i prøveperioden. Dette omfatter registrering av erosjonsforholdene på Årnestangen og Fautøya, spørreundersøkelser i forhold til sentrale brukergrupper, og gjennomgang/vurdering av datamateriale fra registrering av fuglelivet i Øyerendeltaet spesielt i forhold til økt arealer på mudderbanker. Etablerte målestasjoner for vannføring og for vannstander (inkl. vannstanden i Nordre Øyeren) vil være i drift i hele prøveperioden. Fylkesmannen slutter seg til dette undersøkelsesprogrammet.»

Fylkesmannen i Østfold har kommet med følgende synspunkter i brev av 20.05.14:

«Fylkesmannen i Østfold har stor forståelse for behovet for å sikre tilstrekkelig beiting i naturreservatene ved Øyeren. I denne uttalelsen vil vi konsentrere oss om eventuelle ulemper i Østfold knyttet til økt vannføring i Glomma nedstrøms Solbergfoss som følge av økt flomtapping.

Vi ser at GLB er opptatt av kunnskapshenting om ulemper i Nordre Øyeren. Vi vil be NVE sette krav om undersøkelser av effekter også i Glomma nedstrøms Øyeren.

- *Vi mener at faren for økt erosjon og evt. ras må kartlegges helt ned til Sarpsfossen.*
- *Videre kan det være aktuelt å se spesielt på påvirkningen av de tre naturreservatene i området, Lysakermoa i Eidsberg og Storesand i Skiptvet samt Vestvannet naturreservat i Sarpsborg. Her er det tidligere gjennomført undersøkelser av vannplanter som eventuelt kan benyttes i vurderingene.*
- *En rekke fuglearter benytter de grunne mudderbankene i de sakteflytende områdene av Glomma i næringssøk. For disse kan økt vannstand være negativt.*
- *Tidligere erfaringer med tapping i Solbergfoss viser at brå endringer kan registreres så langt ned som i Aagaardselva hvor en av fylkets viktigste laksestammer gyter. Når vannføringen i Solbergfoss stoppes, har det ført til negative episoder på lakseførende strekning hvor yngel har blitt fanget i små kulper eller har strandet på grunn av rask nedgang i vannføringen. Det er derfor viktig at man prøver å hindre slike negative episoder ved manøvrering og endringer av tappingen ved Solbergfoss. Når vannføringen skal reduseres er det viktig at det skjer gradvis over et lengre tidsrom for å gi fisk i vassdraget muligheter til å flytte seg til dypere vann.*

Fylkesmannen i Østfold har ingen innvendinger til at GLB får tillatelse til å manøvrere Øyeren etter et justert flomreglement i en periode på 5 år, men vil be om at NVE stiller krav om undersøkelser av mulige negative konsekvenser også i Glomma nedstrøms Øyeren.»

Vannområde Glomma Sør har kommet med følgende innspill i brev av 22.05.14:

«Vannområdet Glomma Sør består av 11 kommuner sør for Øyeren og organiserer vannforvaltningsarbeidet i områder som drenerer til Glomma fra Øyeren i nord til Oslofjorden i sør. Hovedmålet med arbeidet er å sikre god vannkvalitet i alle vannforekomster i vannområdet i henhold til vannforskriften. Glomma sør for Øyeren har som mål å ha god økologisk vannkvalitet innen 2021.

Vannområdet Glomma Sør har ingen bemerkninger til selve prøveprosjektet med justert flomtapping, men vi vil understreke behovet for at GLB utvider undersøkelsesprogrammet sitt til også å gjelde områder nedstrøms Øyeren.

I søknaden kommer det frem at GLB har undersøkt med NVE mht om det er områder nedstrøms Øyeren som har aktiv erosjon, men at NVE ikke er kjent med slike områder. Vannområdet Glomma Sør ønsker å vise til høringsuttalelse fra Fylkesmannen i Østfold som også poengterer at NVE bør sette krav om undersøkelser av effekter også i Glomma nedstrøms Øyeren.

Resultatene av tilstandsklassifiseringen for vannforekomstene i Glomma Sør viser at de aller fleste vannforekomstene som har blitt tilstandsklassifisert er i moderat eller dårligere tilstandsklasse og at det må iverksettes tiltak for å nå miljømålet om god økologisk tilstand. Eventuelt økt erosjon og fare for ras, som resultat av endret flomtapping fra Øyeren, vil ytterligere forverre situasjonen ift vannkvalitet.

Forvaltningsplan med tiltaksprogram for vannregion Glomma utarbeides av vannregionmyndigheten i disse dager og sendes ut på høring fra 1. juli. Vannområdet Glomma Sør har utarbeidet en foreløpig tiltaksanalyse med forslag til tiltak for våre vannforekomster, men vi mangler fortsatt noe kunnskap knyttet til valg av tiltak, kostnader og konsekvenser. Undersøkelser knyttet til et prøveprosjekt for justert flomreglement for Øyeren vil være et godt supplement til dette arbeidet. Slike undersøkelser bør gjelde hele nedbørsfeltet til Glomma og strekke seg fra Øyeren til Sarpsfossen.

Det er i tillegg en rekke brukerinteresser i Glomma sør, både ift rekreasjon, friluftsliv og fiske, vannkraft, landbruk og annen næring, samt vann-, natur- og landskapsinteresser, som kan påvirkes ved justert flomregulering. Dette er påpekt av Fylkesmannen i Østfold og Glomma Sør støtter argumentasjonen som forsterker behovet for økt kunnskapsinnhenting også i Glomma sør for Øyeren.»

Nedre Glomma Elveeierlag ba primært om utsatt høringsfrist, men har likevel kommet med en foreløpig uttalelse i brev av 22.05.14:

«Målsetting

Av søknaden fra GLB fremgår det i andre setning at "målsettingen med prøveperioden er å innhente tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping på erosjonsforhold og ulemper for brukerinteressene i Nordre Øyeren". Mål om kunnskapsinnhenting fra Nordre Øyeren er prisverdig, men ikke tilstrekkelig. Målsettingen må være bredere og fange opp mange hensyn i hele influensområdet. En mener imidlertid å se konturene av en bredere tilnærming i NVEs egen formulering (side 2): «Målsettingen med en slik prøveperiode skal være å innhente tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping til å kunne vurdere en varig endring av manøvreringsreglementets §§2-4.»

Fra NGE sin side bes det om at NVEs egen målsetting konkretiseres slik: «Den overordnede målsettingen er å komme fram til en varig endring av manøvreringsreglementet der hensyn til kraftverkernes drift og inntjening, grunneiernes rettigheter og muligheter for egne bedrifter, brukerinteresser innenfor jakt og fiske og rekreasjon samt samfunnets ansvar for biologisk mangfold, erosjon og vannkvalitet er ivaretatt. Målsettingen med prøveperioden er å innhente tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping for brukerinteressene i Øyeren og nedstrøms Øyeren.»

En har tillatt seg å understreke at arbeidet må omfatte hele det berørte området, selv om spørsmål knyttet til Nordre Øyeren har vært initierende for arbeidet.

En ber også om at økonomiske spørsmål knyttet til kraftverkernes drift og inntjening blir utredet ved justert manøvreringsreglement.

NVE gjengis i søknaden fra GLB: «NVE sier samtidig at det forutsettes at tappingen ikke økes vesentlig i forhold til i dag...», dette må konkretiseres ytterligere til et volum og til vannstandsnivåer nedstrøms Øyeren for å kunne se konsekvenser.

1. Bakgrunn.

Søknaden beskriver økte ulemper for landbruksinteressene og vansker ift å opprettholde biologisk mangfold – knyttet til Nordre Øyeren. Dette er selvsagt viktige forhold å forsøke å avbøte, men samtidig må et prøvereglement avdekke om problemene ved Nordre Øyeren kan avhjelpes uten at ulemper oppstår i andre deler av elva. Prøvereglementet må foreta registreringer som gir

grunnlag for balanserte beslutninger for alle berørte områder, slik at vi unngår at problemene i Nordre Øyeren eksporteres nedstrøms Øyeren.

2. Anmodning fra NVE om forslag til justert flomreglement.

Her fremgår det at NVE har skissert en bredere målsetting:

"Målsettingen med en slik prøveperiode skal være å innhente tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping til å kunne vurdere varig endring av manøvreringsreglementet..." Dette er mer i tråd med Elveierlagets mer helhetlige tenkesett, se ovenfor.

3. Historiske data på erosjonsutvikling/mulige erosjonspunkt nedstrøms Øyeren.

Det andre avsnittet gir grunn til uro og er vanskelig å forholde seg til. "NVE kjenner ikke slike lokaliteter..." Det er sikkert korrekt at NVE ikke kjenner slike lokaliteter, men det forteller oss ikke noe om hvor omfattende arbeid NVE har nedlagt i å registrere slike lokaliteter ved forskjellige vannstands- og flomforhold. Det gir heller ingen garantier for at justeringer ikke kan fremprovosere økt erosjon.

Nedstrøms Øyeren har Glomma flere partier som er skredutsatt og mindre utglidninger er ikke fremmed. Glommadalens strandsoner har mange steder U-formede snitt med relativt flat bunn og bratte sider. En stillestående, høy vannstand vil kunne gjøre jorda vannmettet og slite vekk grasrøtter/busker i brattere områder. Slike situasjoner kan gi økt erosjon, dette må vurderes nærmere gjennom prøvereglementtida.

Fra NGEs side konkluderes det med at manglende kjennskap til erosjonspunkter medfører at erosjonsrisiko må registreres og vurderes nedstrøms Glomma. Dette er et vilkår for å kunne støtte etablering av et prøvereglement.

4. Forslag til endring i manøvreringsreglementet for Øyeren over en prøveperiode på 5 år.

En har ingen merknad til prøveperiodens lengde på 5 år, dette borger for tid til å sikre seg gode kunnskaper om flomtapping i hele influensområdet. En vil imidlertid allerede nå motsette seg at prøveperioden strekker seg ytterligere ut i tid – jfr tidligere prøvereglement. En slik videreføring utover 5 år vil kunne få karakter av å uthule gjeldende manøvreringsreglement.

En har ingen merknader til den årlige tida: 15. juni til og med 30. september.

5. Undersøkelsesprogram.

"NVE sier samtidig at det forutsettes at tappingen ikke økes vesentlig i forhold til i dag" Dette bør i så fall komme tydelig fram i punktet om målsetting, se ovenfor.

** Det må legges opp til samme registreringer nedstrøms Øyeren som det har vært/blir lagt opp til vedr Øyeren/Nordre Øyeren. Dette for å kunne vurdere balanserte løsninger og unngå eksport av problemer til nedstrøms Øyeren.*

**Etablerte målestasjoner benyttes videre. I tillegg gjøres en vurdering av behov for tilleggsmålestasjoner for å fange opp effekter som tidligere ikke var så sterkt fokusert.*

**GLB gjennomfører GPSmålinger også nedstrøms Øyeren på områder som er aktuelle. Områdene velges ut i samråd med kommuner og aktuelle grunneiere.*

**GLB har undersøkt ... En vil på det sterkeste be om at hele strekningen blir vurdert og at enkelte områder velges ut. Dette arbeidet må også sees i sammenheng med det omfattende arbeidet som gjøres i forbindelse med Vannområde Glomma Sør - vannkvalitet, vassdragsbruk mm.*

** Gjennomføre brukerundersøkelser. Dette arbeidet støttes, og en legger til grunn at aktuelle grunneiere i hele influensområdet kommer med i materialet med tanke på langvarige og gode manøvreringsreglement framover.*

** Fugleliv er nevnt i eget punkt. Det minnes om at det finnes flere reservater og moer også nedstrøms Øyeren. Og annet dyreliv også av interesse.*

6. Nedre Glomma Elveeiers syn:

Ved fastsettelse av manøvreringsreglement for framtida vil det være forskjellige brukerhensyn som avveies i forbindelse med vannføringsendringer:

*Argumenter som taler for relativt jevn og **lav** sommervannstand vil være:*

Landbruksinteresser

*Beitearealer beholdes i størrelse og kvalitet
Gjerdesystemer blir mindre utsatt for skader.*

Vannkvalitet og erosjon

*Mindre erosjon ved bølgeslitasje mot grasdekt mark foregår i slakere elvesider.
Dette fordeler slitasjen over større areal enn i brattere elvesider.*

*Argumenter som taler for relativt jevn og **høy** vannstand:*

Landbruksinteresser

Jordvanningsanlegg

Bygdenæringer og turisme, jakt og fiske, rekreasjon

Båtbruk og brygger

Tilgjengelighet bedres ift langgrunn leirbunn

Høyt og klart vannspeil er attraktivt

Aagardselva er avhengig av en viss minstevannføring.

Strandsoner, kulturlandskap og estetikk

Høyt vannspeil anses som mer attraktivt enn mudderbanker

Biologisk mangfold

Både – og: ift høy og lav vannstand. En må vel legge til grunn at plante- og dyreliv er mest tjent med en natur der menneskelig styring er beskjeden.

Forutsigbarhet og sakte svingninger i takt med naturen vil for eksempel hindre stranding av fisk.

Dette viser stort behov for å vise effekter og at det må mye kunnskapsinnhenting til for å finne et balansert manøvreringsreglement for framtida.

I kortform vil Elveeierlaget kunne anbefale prøvereglementet dersom:

**Målsettingen for prøvereglementet blir bred og at nedstrøms Øyeren utredes grundig på ovennevnte felt, for øvrig på lik linje med arbeidet som er gjort/skal gjøres i Øyeren.*

**Kraftverkenes økonomi ved justeringen klarlegges, likeså endring i magasineringssevne og hvor mye/hvorledes vannstands nivåene vil kunne endres ved forskjellige punkter nedstrøms Øyeren.»*

Nordre Øyeren Fuglestasjon/Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus har uttalt følgende i brev av 02.06.14:

«Nordre Øyeren fuglestasjon (NØF) og Norsk Ornitologisk Forening avd. Oslo og Akershus (NOF OA) motsetter seg prinsipielt alle endringer i manøvreringsreglementet for Øyeren med mindre det inngår i, eller faller sammen med, en begrunnet og faktabasert strategi til beste for naturverdiene i Nordre Øyeren naturreservat. Det er med utgangspunkt i dette prinsippet vi har

vurdert Glommen og Laagen brukseierforenings søknad om justert flomreglement. Våre betraktninger og konklusjon følger under.

Bakgrunn

Nordre Øyeren naturreservat er et av Norges viktigste rasteområder for vann- og vadefugl under trekket, både vår og høst. Vanntilknyttede trekkfugler bruker hvert år et nettverk av våtmarker på sin vei mellom hekke- og overvintringsområder. Nordre Øyeren er en viktig rasteplass i dette nettverket, og av den grunn har reservatet status som Ramsarområde. Denne nye skjøtelsesplanen som trådte i kraft 1. mars 2013 gir retningslinjer for hvordan naturreservatet skal forvaltes. Dette er oppsummert i Fylkesmannens innledning:

«Med utgangspunkt i formålet med vernet og verneforskriftene, er planens siktemål å gi retningslinjer for forvaltning og skjøtsel til det beste for verneverdiene»

Skjøtelsesplanen legger føringer for arealbruk, tekniske inngrep, jakt, fiske, friluftsliv, oppsyn og aktiv forvaltning. Alt dette er viktige faktorer for å ivareta verneverdiene, deriblant det rike fuglelivet. Planen omfatter derimot ingen regler eller føringer for vannstandsregulering. NØF og NOF OA har tidligere påpekt at dette er uheldig. Vannstanden er den absolutt viktigste faktoren som påvirker antall og artsmangfold av våtmarksfugl i Nordre Øyeren naturreservat. I dag er det regulanten, Glommen og Laagens brukseierforening (GLB) som ivaretar denne delen av forvaltningen gjennom konsesjonen gitt av Norges Vassdrag og Energiverk/Olje og Energidepartementet (NVE/OED). NVE/OED ved regulanten har derfor et ansvar for å påse at verneverdiene hensyntas når hele eller deler av manøvrerings-reglementet endres. Det er derfor viktig at representanter for verneverdiene blir hørt når GLB nå ønsker å justere flomreglementet.

Nordre Øyeren fuglestasjon og Norsk Ornitologisk Forening har tidligere uttalt at vi ønsker en mer naturtilpasset regulering. En senkning av gjennomsnittlig vannstand på seinsommer og høst og opprettholdelse av en lav vannstand vinter og vår vil være mer i tråd med naturlig forløp og gunstig for antall og mangfold av rastende våtmarksfugl, noe også de miljøfaglige undersøkelsene (1994–2000) i forbindelse med nytt manøvreringsreglement viste. Det er derfor mulig at de foreslåtte endringene i flomtappereglementet, eller modifikasjoner av disse, i enkelte år kan ha en positiv effekt på høsttrekket av vannfugl, først og fremst vadere, gjennom en økning av mudderbankarealet. NØF og NOF OA mener likevel at manipulasjon av vannstandsforholdene av hensyn til enkeltinteresser (eller enkeltarter) ikke bør foretas uten at det har blitt gjort grundige vurderinger av virkningene for det samlede naturmiljøet. NØF og NOF synes derfor det er positivt at GLB har lagt opp til et undersøkelsesprogram i prøveperioden. I avsnittet under går vi nærmere inn på hvordan vi mener at en slik evaluering bør gjennomføres.

Undersøkelsesprogram i prøveperioden

NØF og NOF OA mener at det er viktig med en grundig evaluering av de foreslåtte justeringene, og undersøkelsesprogrammet GLB skisserer i søknaden er et godt utgangspunkt. Sett ut i fra motivet for uttesting av et justert flomtappereglement, er det naturlig at endring i vannføring, erosjon og jordbruk vil bli fulgt tett opp. Disse faktorene er slik vi ser det godt ivaretatt undersøkelsen. I det siste punktet i evalueringsdelen av søknaden omtaler GLB det vi antar er NØFs ukentlige vannfugltellinger. En undersøkelse av hvordan de foreslåtte endringene vil påvirke fuglelivet er helt nødvendig. Det er likevel ikke sikkert at metodikken og formatet for de pågående registreringene er optimale for å belyse effektene av den nye flomtappingen (forklart nærmere under). Videre er det klart at påvirkningen på andre artsgrupper som fisk, insekter og planter også bør undersøkes. Selv om representanter for disse artsgruppene ikke uttalte seg i forbindelse med innstillingen til justert reglement for Øyeren i 2010, og dermed ikke står på listen over høringsinstanser, betyr det ikke at disse artsgruppene er uberørt. GLB bør derfor med hjelp

av Fylkesmannens miljøvernavdeling (FMOA) skissere et opplegg for hvordan mulige konsekvenser for andre artsgrupper kan evalueres.

Vannfugltellingene som GLB viser til vil være relevante for å vurdere mulige endringer i forbindelse med endret flomtapping. Disse registreringene har pågått hver vår og høst i nærmere 40 år og de historiske dataene vil sann sett fungere som en relevant kontroll. Det er likevel et problem at registreringen ikke dekker hele perioden den justerte flomtappingen vil foregå. Vårtellingene avsluttes vanligvis før midten av mai, mens høstregistreringen starter opp tidligst i midten av august. Perioden fra medio mai til medio august vil derfor ikke være dekket opp. Videre er de pågående tellingene fokusert på andefugl, mens det først og fremst er vadere som trekker i sommermånedene. Vår anbefaling vil derfor være at det i tillegg til de regulære vannfugltellingene vår og høst gjennomføres vaderregistreringer fra 1. juli til 1. september. NØF og NOF har både metodikk og personell som kan brukes til slike registreringer.

I dag gjennomføres vannfugltellingene på frivillig basis. Dette til tross for at FMOA i desember 2013 signerte en avtale med NØF om betaling for slike tellinger i perioden 2014-2018. Reduserte overføringer fra Miljødirektoratet har ført til at Miljøvernavdelingen har måttet utsette betalingen inntil videre. Vannfugltellingene gjennomføres likevel som planlagt, men dataene fra registreringene vil ikke offentliggjøres med mindre NØF mottar den avtalte kompensasjonen. Når GLB/NVE/OED nå ser for seg en konsekvensanalyse basert på de samme dataene, blir det naturlig at søker/regulant forsøker å finne en løsning på finansiering av vannfugltellingene i samarbeid med FMOA. Når det gjelder registrering av vadertrekket på seinsommeren vil dette kreve en annen metodikk. Her vil vi velge ut ett eller to referanseområder som inventeres på ukentlig basis. 10-12 registreringer pr. år vil mest sannsynlig være nok. Med utgangspunkt i kompensasjonen for vannfugltellingene, vil et slikt vaderprosjekt beløpe seg til ca. 30 000 kr/år. Konkretisering av metodikk og økonomi er selvfølgelig nødvendig før eventuell oppstart.

Konklusjon

Nordre Øyeren Fuglestasjon og Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus mener at den foreslåtte flomtappingen kan gjennomføres som et prøveprosjekt i en 5 år forutsatt at det gjennomføres registreringer som muliggjør analyser av innvirkningen dette har på fuglelivet (spesifikt vannfugl og vadere), samt andre relevante organismegrupper (fisk, insekter, planter etc.).»

Trond Sørvik bor ved Langnes i Askim. Innkjørselen til hans eiendom oversvømmes ved 1800 m³/sek. Dersom prøvereglementet medfører større problemer med oversvømmelser enn i dag lurar han på om det er mulig å få hjelp til å heve innkjørselen.

Videre er Trond Sørvik bekymret for at ungdom som overnatter i telt på Langnes kan bli overrasket av stigende vannstand ved hurtig og større regulering. Han mener at vannstanden stiger 1 m når vannføringen øker med 300 m³/sek.

NVEs vurdering

NVE kan gi tillatelse til fravik fra manøvreringsreglement etter vannressursloven § 8 når formålet er nødvendig reparasjons- og vedlikeholdsarbeid eller dersom det skal gjennomføres naturfaglige undersøkelser. Dette tiltaket faller etter vårt syn inn under formålet om gjennomføring av naturfaglige undersøkelser. Søknaden gjelder manøvrering av Øyeren etter et justert flomreglement i en 5-års periode, samtidig som en gjennomfører naturfaglige undersøkelser for å dokumentere effekten av justert manøvrering.

Konsesjonsmessige forhold og presisering om søknadens omfang

NVE oppfatter at enkelte høringsparter uttaler seg som om hele manøvreringsreglementet skal vurderes. Det er ikke tilfelle. Derfor ønsker vi å presisere ytterligere hva som egentlig er omfanget av søknaden.

Justeringer i gjeldende manøvreringsreglement for Øyeren er nettopp fastsatt ved kongelig resolusjon av 20. juni 2014. Det justerte reglementet er fastsatt på bakgrunn av en mangeårig prosess med prøvereglement, naturfaglige undersøkelser, høring og saksbehandling. Alle bestemmelsene i reglementet har vært til vurdering i denne prosessen, unntatt §§ 2-4, omtalt som flomreglementet. Foranledningen for å ta opp manøvreringsreglementet til vurdering på 1990-tallet var ulemper som følge av vedvarende lav vannstand om våren. Flomreglementet hadde relativt nylig vært til vurdering og ble sist endret i 1981 etter de siste utsprenkningene ved Mørkfoss. En så derfor ikke behov for å se på denne delen av reglementet på nytt. Flere somre med vedvarende høy vannstand i Øyeren i den senere tid har imidlertid medført store ulemper for flere interesser knyttet til deltaområdet i Nordre Øyeren. Bønder i området, Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Fetsund Lenser har vært pådrivere for å få etablert muligheter for å forsere tappingen fra Øyeren i slike situasjoner, slik at vannstanden ikke holdes på flomnivå over lengre tid. Dette er bakgrunnen for at en nå også vil se nærmere på § 2 i manøvreringsreglementet.

§ 2 gjelder kun manøvrering i Øyeren under flomstigning. Bestemmelsene i flomreglementet kommer ikke til anvendelse før vannstanden i Øyeren overstiger kote 101,44 – 10 cm over HRV – og vannføringen overstiger 1200 m³/s. Flomstigning har en årvisst under vårflommen, men ellers i året er det ikke gitt at tilsiget til Øyeren blir så stort at flommanøvrering er aktuelt. Søknaden fra GLB om justert flomreglement i en prøveperiode på 5 år gjelder ikke manøvrering under vårflommen, men kun for perioden 15. juni – 30. september. De foreslåtte justeringene i flomreglementet vil således ikke komme til praktisk anvendelse mer enn noen få ganger i løpet av sommeren og høsten og i enkelte år ikke i det hele tatt.

Videre vil NVE understreke at under flomepisoder er det ikke snakk om å regulere Øyeren. Innsjøen er da full og hele tilsiget skal bare passere Øyeren. Det er naturlige nedbørsforhold som avgjør når det blir flom og hvor stor flommen blir. Flomvannet skal videre ned i Glomma uansett, og en justering i tappekurven innebærer ikke det blir større eller mindre flom nedstrøms, bare at en sluser vannet forbi Solbergfoss på en litt annen måte. For å illustrere dette viser vi til vannføringskurvene for eksempelårene som er vist i søknaden. Disse viser at avløpet fra Øyeren nærmest er identisk med tilsiget, både etter gjeldende og justert flomreglement. Det er altså ikke slik at det på noe tidspunkt vil bli tappet vesentlig mer vann fra Øyeren enn det som renner inn i innsjøen.

På bakgrunn av ovenstående mener NVE at justeringene i flomreglementet for Øyeren i prøveperioden må anses som begrenset både i omfang og varighet.

Innspill til manøvrering av Øyeren som går ut over søknadens omfang

I sin høringsuttalelse lister Nedre Glomma Elveeierlag opp en rekke argumenter for om sommervannstanden i Nedre Glomma generelt bør være lav eller høy og mener det må mye kunnskapsinnhenting til for å finne et «balansert manøvreringsreglement for framtida». Nordre Øyeren Fuglestasjon/Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus (NØF/NOF) har også noen generelle betraktninger om manøvreringsreglementet som sådan og generell manøvrering/vannstand gjennom året.

NVE viser til ovenstående redegjørelse om det nylig vedtatte justerte reglementet for Øyeren. De delene av reglementet som har betydning for den generelle vannstanden i Øyeren og Glomma nedstrøms gjennom året, er vurdert gjennom denne prosessen. Både Nedre Glomma Elveeierlag og NØF/NOF var høringsparter i denne saken og deres innspill er tatt i betraktning i NVEs innstilling. NVE vil derfor ikke

kommentere de delene av innspillene som går på generell manøvrering nærmere. Det søknaden handler om nå er altså kun en viss justering av manøvreringen ved flomepisoder i perioden 15. juni til 30. september. Vi forholder oss til de delene av uttalelsene som konkret angår forslaget til justert flomreglement i en prøveperiode på 5 år.

Fylkesmannen i Østfold nevner i sin uttalelse at stopp i vannføringen ved Solbergfoss har hatt effekt helt ned til Aagårdselva, hvor lakseyngel har strandet som følge av brå reduksjon i vannstanden. NVE anser ikke dette som noe relevant tema i forbindelse med justert flomreglement og vil ikke kommentere dette nærmere. Både gjeldende flomreglement og forslaget til justert flomreglement i en prøveperiode innebærer at det manøvreres etter en helt bestemt tappekurve og det ligger i sakens natur at brå reduksjoner i vannstanden ikke er aktuelt i en flomsituasjon.

Vurdering av søknad om prøveperiode med justert flomtapping og foreslått undersøkelsesprogram

Ingen av dem som har uttalt seg i saken går imot at prøveperioden gjennomføres, men flere har ønsker om at undersøkelsesprogrammet skal utvides i forhold til hva som er skissert i GLBs søknad. Spesielt gjelder dette høringsparter nedstrøms Øyeren.

Skedsmo kommune ber om at undersøkelsesprogrammet også inkluderer undersøkelser av eventuell effekt på erosjon i de delene av Leira og Nitelva som er direkte påvirket av reguleringen av Øyeren.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus har ingen ønsker om utvidet undersøkelsesprogram, men har utfyllende og konkrete argumenter for at prøveperioden bør gjennomføres slik det er foreslått.

Sarpsborg kommune nevner en rekke brukerinteresser og andre forhold nedstrøms Øyeren som de understreker at det må tas hensyn til. Kommunen mener at elveløpet har endret seg mye de siste tiårene og at tapperegimet er en viktig grunn til dette. Kommunen mener det må gjøres tilsvarende undersøkelser og registreringer nedstrøms Øyeren som det planlegges i Øyeren på et «tilstrekkelig antall» lokaliteter. Det oppgis imidlertid ikke noe konkret tall for hva de mener er tilstrekkelig eller nevnes bestemte lokaliteter som kommunen ønsker skal undersøkes. Sarpsborg kommune slutter seg for øvrig til høringsuttalelsen fra vannområde Glomma sør for Øyeren og mener at undersøkelsene må ses i sammenheng med arbeidet som gjøres i vannområdet.

Også Fylkesmannen i Østfold mener at det må settes krav om undersøkelser av effekter i Glomma nedstrøms Øyeren, men heller ikke Fylkesmannen er særlig konkret på hvilke lokaliteter en bør se nærmere på med hensyn til mulig økt erosjon. Mulige virkninger for naturreservatene Lysakermoa i Eidsberg, Storesand i Skiptvet og Vestvannet i Sarpsborg blir nevnt, men det er ikke angitt konkret hva slags undersøkelser Fylkesmannen mener bør gjøres i den forbindelse. Bare at det tidligere er gjennomført undersøkelser av vannplanter som eventuelt kan benyttes i vurderingene. Fylkesmannen påpeker at mange fuglearter benytter de grunne mudderbankene i de sakteflytende områdene av Glomma i næringssøk og at høyere vannstand kan være negativt for disse.

I likhet med Sarpsborg kommune og Fylkesmannen i Østfold nevner vannområde Glomma Sør for Øyeren en rekke brukerinteresser som de mener kan bli påvirket av justert flomregulering og understreker undersøkelsesprogrammet bør utvides. Vannområdet mener at undersøkelsene bør gjelde hele nedbørsfeltet til Glomma og strekke seg fra Øyeren til Sarpsfossen. Det påpekes at de fleste vannforekomstene nedstrøms Øyeren som har blitt klassifisert er i moderat eller dårligere tilstandsklasse. Dersom justert flomtapping fra Øyeren medfører økt erosjon og fare for ras, vil dette redusere vannkvaliteten ytterligere. I forbindelse med utarbeidelsen av forvaltningsplan med tiltaksprogram ser vannområdet behov for mer kunnskap knyttet til valg av tiltak, kostnader og konsekvenser. Det forventes at undersøkelsene i forbindelse med prøveperioden for justert flomreglement for Øyeren vil bidra til dette.

Nedre Glomma Elveeierlag er opptatt av å unngå at problemene i Nordre Øyeren eksporteres nedstrøms Øyeren og mener at undersøkelsene i forbindelse med prøvereglementet må dokumentere at dette ikke skjer. De mener at det må undersøkes om justert flommanøvrering kan medføre økt erosjon selv om verken NVE eller GLB i dag kjenner til lokaliteter nedstrøms Øyeren som er spesielt utsatt for dette. Elveeierlaget mener det er flere partier av Glomma nedstrøms Øyeren som er skredutsatt, der mindre utglidninger forekommer. Stillestående, høy vannstand vil etter Elveeierlagets syn kunne medføre at jorda blir vannmettet slik at grasrøtter og busker slites vekk i bratte elveskrenter og erosjonen øker.

Elveeierlaget mener at det må gjennomføres tilsvarende registreringer nedstrøms Øyeren som de som er planlagt i deltaområdet, inkludert brukerundersøkelser, fugleliv og annet dyreliv. Aktuelle områder for registrering bør velges ut i samråd med kommuner og aktuelle grunneiere. Det bør dessuten vurderes om det er behov for å opprette flere målestasjoner enn de eksisterende for å fange opp effekter det hittil ikke har vært fokusert på.

Også Elveeierlaget mener at undersøkelsesprogrammet må sees i sammenheng med arbeidet som gjøres i forbindelse med Vannområde Glomma Sør.

Nedre Glomma Elveeierlag mener at formålet med prøveperioden ikke er presist nok formulert og foreslår at målsettingen med prøveperioden konkretiseres til at en skal *«komme fram til en varig endring av manøvreringsreglementet der hensyn til kraftverkernes drift og inntjening, grunneiernes rettigheter og muligheter for egne bedrifter, brukerinteresser innenfor jakt og fiske og rekreasjon samt samfunnets ansvar for biologisk mangfold, erosjon og vannkvalitet er ivaretatt. Målsettingen med prøveperioden er å innhente tilstrekkelig kunnskap om effektene av økt flomtapping for brukerinteressene i Øyeren og nedstrøms Øyeren.»*

Elveeierlaget er ellers opptatt av at kraftverkernes økonomi ved justeringen må klarlegges.

NØF/NOF anser at den foreslåtte justeringen av flomreglementet i enkelte år kan ha en positiv effekt på høsttrekket av vannfugl fordi en kan få en økning av mudderbankarealet. En eventuell permanent endring av reglementet bør likevel ikke gjøres ut fra hensynet til fugl alene, og de samlede effektene av justert flomreglement må undersøkes godt. NØF/NOF er i så måte tilfreds med mye av det skisserte undersøkelsesprogrammet. De mener imidlertid at NØFs ukentlige vannfugltellinger ikke nødvendigvis vil være tilstrekkelig til å fastslå hvordan de foreslåtte endringene vil påvirke fuglelivet fordi perioden fra midten av mai til midten av august ikke er dekket av disse tellingene. Tellingene fokuserer dessuten på andefugl. Det foreslås derfor at de regulære vannfugltellingene suppleres med vaderregistreringer fra 1. juli til 1. september. NØF/NOF mener også at påvirkningen på andre artsgrupper som fisk, insekter og planter bør undersøkes.

NØF/NOFs konklusjon er at den foreslåtte flomtappingen kan gjennomføres som et prøveprosjekt i 5 år forutsatt at det gjennomføres registreringer som muliggjør analyser av innvirkningen dette har på vannfugl og vadere, samt andre relevante organismegrupper (fisk, insekter, planter etc.).

NVE mener at undersøkelsesprogrammet må stå i forhold til omfang og varighet av justert manøvrering. Vi har tidligere slått fast at både omfanget og varigheten av justert manøvrering er begrenset.

Virkningene ved justert flommanøvrering vil være at flomtoppene i Øyeren under mindre sommer- og høstflommer vil bli noe lavere enn de ellers ville ha blitt. Dette er også hovedhensikten med prøvereglementet.

Nedstrøms Øyeren mener NVE at tapping etter justert flomreglement ikke vil kunne merkes i praksis. Flomforløpet vil bli marginalt forskjellig og noe forskjøvet i tid, men kulminasjonsvannføringen og -vannstanden vil i praksis bli den samme. For å illustrere dette vil vi eksempelvis peke på flomepisoden

ca 20. august 2011 (vist i vedlegg 6 i søknaden). Med manøvrering etter justert tappekurve ville flomtoppen vært nådd ved en vannstand i Øyeren på ca kote 102 og en vannføring forbi Solbergoss på drøyt 1900 m³/s. Etter redegjørelsen som er gitt i GLBs søknad er det nærliggende å tenke at vannføringen nedstrøms Øyeren da ville vært 433 m³/s høyere enn ved manøvrering etter gjeldende reglement. Med manøvrering etter gjeldende reglement kulminerte imidlertid denne flommen på ca kote 102,2 i Øyeren og en vannføring godt over 2000 m³/s ved Solbergfoss. Et annet eksempel er flomepisoden i begynnelsen av september 2009 (vedlegg 3 i søknaden). Denne episoden kulminerte i virkeligheten på ca kote 102 i Øyeren og altså en vannføring på ca 1500 m³/s. Etter justert reglement ville denne flommen kulminert på ca 20 cm lavere vannstand i Øyeren og en maksimal flomvannføring nedstrøms Solbergfoss på ca 1600 m³.

NVE mener dette viser at den reelle situasjonen nedstrøms Øyeren ikke vil være vesentlig forskjellig enten det manøvreres etter gjeldende eller justert reglement. Flomtoppene vil ikke bli økt nevneverdig.

På bakgrunn av ovenstående betraktninger kan ikke NVE se at manøvrering etter justert reglement kan ha noen nevneverdig betydning for fisk, insekter eller planter verken i Øyeren eller nedstrøms. Vi mener derfor det ikke vil være rimelig å pålegge kostbare undersøkelser om disse temaene i prøveperioden. Vi kan heller ikke se at justert flommanøvrering kan ha nevneverdige negative konsekvenser for fugl. Ved vannstander over kote 101,44 vil det primært ikke være mudderflater som oversømmes, men vegetasjonsdekkede arealer i strandkanten. Reduserte flomvannstander vil så vidt NVE kan forstå ikke medføre større tilgjengelige mudderflater. Kanskje kan manøvrering etter justert reglement medføre at tidsrommet som mudderflatene langs vannkanten blir gjort utilgjengelige blir kortere. Det er mulig at dette kan være svakt positivt for fugl, men NVE ser ingen grunn til å gjennomføre omfattende undersøkelser for å dokumentere dette. Etter vårt syn er det tilstrekkelig å innhente informasjon fra eksisterende registreringer av fugl ved Øyeren, slik GLB skisserer. GLB kan eventuelt frivillig inngå avtale med NØF om en utvidet registrering av fugl i prøveperioden, slik at registreringene i større grad omfatter vadefugler.

Flertallet av høringspartene er opptatt av om justert flomtapping kan medføre økt erosjon. NVE holder fast ved at eventuelle konsekvenser for erosjon bør være hovedfokus for de undersøkelsene som skal gjøres i prøveperioden, slik vi skrev i brev til GLB av 10.10.2013. Etter ovenstående vurdering av hva som faktisk blir de reelle forskjellene mellom gjeldende reglement og justert flomreglement med hensyn på vannstander, vannføringer og flomforløp holder vi også fast ved at registreringene av erosjonsutviklingen bør konsentreres til deltaområdet i Nordre Øyeren. Her vil justert reglement medføre en reell og merkbar forskjell ved at maksimal flomvannstand i de fleste tilfeller vil bli lavere enn ved manøvrering etter gjeldende reglement. GLB legger også opp til å fokusere på deltaområdet. Mange forventer at erosjonen vil bli redusert når flomvannstandene i Øyeren blir redusert. NVE vil imidlertid bemerke at gradienten på overflatevannet er en av faktorene som påvirker erosjon langs elvebredden. Ved lavere vannstand i Øyeren vil gradienten på overflatevannet i elveløpet i deltaområdet øke, samtidig som vannføringen er høy. NVE mener derfor det ikke er gitt at justert flommanøvrering vil føre til mindre erosjon. Dette må undersøkelsene i prøveperioden gi best mulig svar på.

Nedstrøms Øyeren vil følgene av justert manøvrering etter vårt syn i realiteten ikke bli merkbare, og det er derfor vanskelig å se at det kan oppstå nevneverdig økt erosjon. NVE er ikke kjent med spesielle problemområder hva gjelder erosjon i Glomma nedstrøms Øyeren. Det er heller ingen av høringspartene som har pekt på konkrete steder der konsekvenser for erosjon bør undersøkes. NVE har stor forståelse for bekymringen som flere uttrykker for at justert flomtapping skal medføre ulemper nedstrøms Øyeren, men mener denne bekymringen til dels skyldes at det kan være vanskelig å sette seg inn i hvilke virkninger det reelt sett vil få om manøvreringen av Øyeren under flom blir noe justert. For å motvirke usikkerhet i ettertid vil vi likevel be om at GLB i samarbeid med Fylkesmannen i Østfold og eventuelt

andre velger ut en lokalitet langs Glomma nedstrøms Øyeren, der eventuell erosjon og utvikling i strandlinje registreres og vurderes opp mot vannføring og vannstand på samme måte som for de to-tre lokalitetene i deltaområdet i Øyeren. NVE mener at én godt egnet lokalitet nedstrøms Øyeren er tilstrekkelig. Det må imidlertid være mulig å relatere registreringer av både vannføring og vannstand til den valgte lokaliteten. I den grad det er nødvendig må det opprettes nye målepunkter/målestasjoner for å tilfredsstille dette kravet. For øvrig ser ikke NVE noen grunn til å pålegge flere målestasjoner for å fange opp effekter det hittil ikke har vært fokusert på, slik Elveeirelaget ber om.

NVE ser heller ikke behov for å undersøke flere områder i Øyeren enn de som er nevnt av GLB, slik Skedsmo kommune ber om. Endret tappekurve for manøvrering under flom innebærer ingen dramatisk endring i forhold til dagens manøvrering, bare en justering. NVE mener derfor det er tilstrekkelig å undersøke de områdene i deltaet som er mest utsatt for erosjon.

Etter NVEs syn har ikke prøveperioden med justert flomtapping noen direkte relevans for arbeidet i vannområde Glomma Sør for Øyeren. Prøveperioden med justert flomtapping innføres for å forsøke å avbøte problemene som oppstår ved vedvarende høy vannstand i Øyeren. Det har ingenting med vannkvaliteten i Øyeren og Glomma å gjøre. Dersom det skulle vise seg at justert manøvrering ved flomstigning medfører økt erosjon kan imidlertid vedtatt forvaltningsplan med tiltaksprogram bli en del av vurderingsgrunnlaget for om det kan innføres permanente justeringer i flomreglementet eller ikke.

På bakgrunn av ovenstående diskusjon ser vi ingen grunn til å konkretisere målsettingen med prøveperioden ytterligere, slik Nedre Glomma Elveeierlag mener. Justert manøvrering vil for øvrig bare være aktuelt ved flom og har ingenting med kraftverkens drift og inntjening å gjøre. Ingen kraftverk i Glomma har større slukeevne enn ca 1200 m³/s. Manøvrering under flom gjelder kun vannføringer som overstiger dette og det har ingenting å si for kraftproduksjonen hvilken kurve man da følger for flomtapping i Øyeren.

NVE kan ikke se at manøvrering etter justert flomreglement vil være til nevneverdig ulempe for noen av de øvrige brukerinteressene som er nevnt av høringspartene.

Andre merknader

Trond Sørvik oppgir at innkjørselen til hans eiendom oversvømmes ved 1800 m³/sek. NVE viser til at justert flomreglement ikke vil medføre nevneverdig høyere flomtopper enn ved manøvrering etter dagens reglement. Vi forventer derfor ikke at innkjørselen til Trond Sørvik vil bli oversvømmet i større grad enn før, men vil bemerke at det ikke er uvanlig at vannføringen i Glomma overstiger 1800 m³/s ved flom. I den grad Sørvik mener at oversvømmelse av innkjørselen skyldes reguleringen av Øyeren blir det et privatrettslig spørsmål mellom Sørvik og GLB hvorvidt GLB skal bekoste eventuelle avbøtende tiltak.

Videre er Sørvik bekymret for at ungdom som overnatter i telt på Langnes kan bli overrasket av stigende vannstand ved hurtig og større regulering. Han mener at vannstanden stiger 1 m når vannføringen øker med 300 m³/sek. Når det gjelder hvor hurtig vannføringen i Glomma øker, så vil vannføringen under flomstigning øke noe raskere enn før i begynnelsen av flomforløpet ved manøvrering etter justert reglement. Etter gjeldende reglement øker imidlertid vannføringen raskere med stigende vannstand i Øyeren over kote 102,04 enn hva som er tilfelle for noen deler av justert tappekurve. Slik sett kan man si at det er større fare for å bli overrasket av stigende vannføring og vannstand ved tapping etter gjeldende reglement. Glomma er imidlertid et stort vassdrag, med lang responstid ved mye nedbør. Selv om det tappes mer ved Solbergfoss enn hva som var naturlig avløp fra før reguleringens tid, vil vannføringen likevel i hovedsak ligge nært naturlig flomforløp. Nedbørsmengder og flommen i seg selv vil være det som i størst grad styrer hvilke vannføringer eller vannføringsendinger en får i Glomma nedstrøms

Øyeren. NVE anser derfor faren for at folk som overnatter i telt ved Langnes eller andre steder langs Glomma skal bli fanget av stigende flomvannstand som liten, og faren vil i alle tilfeller ikke øke ved manøvrering etter justert reglement.

Oppsummering

Det er et sterkt ønske fra flere interesser rundt deltaområdet i Nordre Øyeren at justert flomtapping blir utprøvd. Fylkesmannen i Oslo og Akershus har utfyllende argumenter for at prøveperioden bør gjennomføres slik det er foreslått. Ingen av høringspartene har gått imot at prøveperioden gjennomføres. Særlig høringspartene nedstrøms Øyeren mener at undersøkelsesprogrammet bør utvides. NVE mener vi har vist at behovet for undersøkelser i forbindelse med prøveperioden er mer begrenset enn mange av høringspartene i utgangspunktet tenker seg. NVE mener at det foreslåtte opplegget for dokumentasjon og vurdering av virkninger i hovedsak er tilfredsstillende, men vil i tillegg pålegge at eventuell erosjon og utvikling i strandlinje registreres og vurderes opp mot vannføring og vannstand på en egnet lokalitet nedstrøms Øyeren, på samme måte som ved de to-tre lokalitetene i deltaområdet i Øyeren

Konklusjon

NVE gir tillatelse til at Glommens og Laagens Brukseierforening kan manøvrere Øyeren etter foreslåtte justeringer i § 2 – flomreglementet – i en prøveperiode på 5 år. Prøveperioden gjelder fra og med 5. juli 2014 og fram til 5. juli 2019.

Tillatelsen er gitt i medhold av vannressursloven § 8.

Prøvereglementets ordlyd

NVE har justert ordlyden for reglementet i prøveperioden noe i forhold til GLBs utkast. I prøveperioden skal det manøvreres etter følgende bestemmelser:

«Fra og med 1. oktober fram til og med 14. juni skal det under flomstigning -fra vannstanden i Øyeren passerer kote 101,44 og inntil den har nådd kote 102,04 - ved Solbergfoss manøvreres slik at forholdet mellom vannstand og avløp, som det var ved den gamle Mørkfoss dam, så vidt mulig opprettholdes.

Fra og med 15. juni fram til og med 30. september skal det under flomstigning - fra vannstanden i Øyeren passerer kote 101,54 og inntil den har nådd kote 102,04 - ved Solbergfoss manøvreres slik at ved vannstand i Øyeren på kote 101,74 og 102,04 er avløpet hhv. 1 500 og 1 950 m³/s. Økningen i vannføring skal være så jevn som mulig.

Ved stigende vannstand over kote 102,04, åpnes damlukene ved Solbergfoss så jevnt som mulig inntil kulminasjonen inntreffer og slik at det tas hensyn til eventuell forsert tapping fra Mjøsa. Det forutsettes at alle damlukene skal være helt åpne dersom vannstanden i Øyeren overstiger kote 102, 54.»

Tillatelsen blir gitt på følgende vilkår:

- Undersøkelsesprogrammet skal gjennomføres slik det er skissert i søknaden. I tillegg skal det i samarbeid med Fylkesmannen i Østfold og eventuelt andre velges ut én lokalitet langs Glomma nedstrøms Øyeren, der eventuell erosjon og utvikling i strandlinje registreres og vurderes opp mot vannføring og vannstand.

- NVE kan når som helst i prøveperioden pålegge justeringer i undersøkelsesprogrammet eller pålegge ytterligere undersøkelser.

Om klage og klagerett

Dere kan klage på denne avgjørelsen til Olje- og energidepartementet innen tre uker fra det tidspunktet underretningen er kommet fram til partene, jf. forvaltningslovens kapittel VI. Klageretten er begrenset til parter (grunneiere, rettighetshavere og konsesjonssøker) og andre med rettslig klageinteresse (hovedsakelig organisasjoner som representerer berørte interesser).

En klage skal begrunnes skriftlig, stiles til Olje- og energidepartementet og sendes til NVE. Vi foretrekker elektronisk oversendelse til vår sentrale e-postadresse nve@nve.no.

Med hilsen

Rune Flatby
avdelingsdirektør

Carsten Stig Jensen
seksjonssjef

Dokumentet sendes uten underskrift. Det er godkjent i henhold til interne rutiner.

Kopi:

- Akershus fylkeskommune
- Akershus Jeger- og fiskeforening
- Eidsberg kommune
- Enebakk kommune
- Fet kommune
- Fetsund Lenser v/Solfrid Ruud
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus
- Fylkesmannen i Østfold
- Nedre Glomma Elveeierlag v/Torstein Maugesten
- Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus
- Olje- og energidepartementet
- Rælingen kommune
- Samarbeidsutvalget for båtforeningene Nordre Øyeren v/Arve Tomt
- Sarpsborg kommune
- Skedsmo kommune
- Skiptvet kommune
- Trøgstad kommune
- Øyeren Grunneierlag v/Per Jahr

